

KALBE DÂİR

H. İbrahim ŞAHİN
İst. Yüks. İslâm Enstitüsü
Talebesi

Gönül ve yürek diye de ifade edebileceğimiz kalbi iki kısımda mütalaa ediyoruz:

1 — Maddî, cismanî ve belli mekânı olan kalb,

2 — Manevî, ruhanî ve böyle olduğu için de kendisi için bir mekân düşünülmeyen kalb.

Maddî ve cismanî kalb, sol memenin altında, yumruk büyüklüğünde, çam kozalağını andıran ve kabaca yarım kilo ağırlığında bir et parçasıdır. Hayat için taşıdığı fevkalâde önem hakkında söz söylemeye pek lüzum olmamakla beraber bir-iki hususa işaret etmeden ve çalışması hakkında enteresan birkaç rakam vermeden edemeyeceğim.

Doğumdan çok önce çalışmaya başlayıp bütün bir ömür boyu çarpmasına devam eden bu haaytî organ, cidden hayranlık uyandıran mükemmel bir pompadır. Daha doğrusu benzer verime sahip iki pompadan oluşmuştur. Birisi ile akciğerlere, diğeri ile de bütün dokulara kan ulaştırır. Öyleki, ortalama 9100 litre kanın bir günde, 227.500.000 litre kanın bir ömür boyu deveranını sağlar. Kalbin bu devarlı çalışmasını ve yükümlülüğünü göz önünde tutarak, bir çok ülkede ölüm sebebini teşkil etmesine şaşmamak gerekir. Kabaca dakikada 70 def'a çarpan kalb, her atışında 0,1 litre kadar kan dağıtır (1). Tıbbın kalb hakkındaki bu tespitlerinden, onun ne mükemmel bir yapıya sahip olduğunu ve hayat için taşıdığı ehemmiyeti bir parça anladıktan sonra, imdi bu tespitlerden çok önce bu konuda Allah Resulünün şu hadis-i şerifine bakalım: «*Haberin olsun ki, ceset içinde bir et parçası vardır. Bu iyi oldukça bütün ceset de iyi olur. Bozulunca da cesedin tamamı bozulmuş olur. Haberin olsun ki, o et parçası kalptir.*» Hadis-i şerif, buraya almadığımız ön kısmıyla düşünülürse daha ziyade kalbi manevî dediğimiz ve aşağıda izaha çalıştığımız kısma işaret ederse de, aynı zamanda bunu kalbi cismanî olarak anlamamız ve hadis-i şerifi bu açıdan değerlendirmemiz mümkündür. Daha doğrusu hadis-i şeriften hem kalbi cismaniyi ve hem de kalbi maneviyi anlamamızda bir mahzur yoktur. Ayrıca hadis-i şerifi, tıbbın kalb hakkındaki şimdiki bulgularından ve hayat için haiz olduğu büyük önemi ortaya koymasından asırlar önce ifade buyurulmuş olması açısından ele alırsak, tıbbı ışık tutan büyük bir mucize olduğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Manevî ve ruhanî kalb ise, hayli muğlak ve karışık bir durum arzeder. Lisanimizda yer alan «temiz kalbli insan», «kalbi karar-mış» v.b. gibi sözler hep bu kalbi maneviyi ifade ederler. Bu neviden olan kalb suur,

vicdan, idrak ve akıl gücümüzün kaynağıdır. Mekânsızdır, manevî hayatımızın merkezi olup «Nefs-i natika» diye de tabir olunur. İnsanın asıl hakikatını bu kalb teşkil eder (2). İmam-ı Gazzali bu tür kalbi ruhla eş manalı olarak zikrediyor (3).

Kur'an-ı kerimde «*Andolsun ki biz cin ve insden bir çoğunu cehenem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, bunlarla idrak etmezler. Gözleri vardır, bunlarla görmezler. Kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hattâ daha da sapaktırlar. Onlar gaflette olanların ta kendileridirler*» buyuruluyor (4). Bu âyette kalbin idrak ve derinliğine anlama gibi bir hassasının mevcudiyeti ifade ediliyor ki, bu da kalbi «akıl» diye tanımlayanlara hak verecek bir keyfiyettir.

Sûre-i Ra'd'da «*Bunlar, iman edenlerdir. Allah'ın zikriyle kalpleri itminane (süküne) kavuşurlar*» buyurulmaktadır (5). Bu âyette kalbin sükün bulması ve oturaklaşması ifade edildiği cihetle zikri iki def'a geçen «kalb» kelimelerini «vicdan» olarak anlamak lâzım gelir. Daha açık bir ifade ide kalbi vicdanın kaynağı olarak tanımak gerekir. Sıkça kullandığımız «kalbsiz» kelimesi de duygudan yoksun demek olduğu gibi «vicdansız» anlamına da gelir.

Yukarda da işaret ettiğimiz gibi kalbi gönül manasında kullandığımız da vakidir. Meselâ, «kalbimden geçti» sözümüz «günlümden veya zihnimden geçti» sözlerinden farksızdır (6).

«*Allah, onların kalplerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde bir de perde vardır. En büyük azap onlarındır.*» Ve «*Kalplerinde bir maraz vardır onların. Allah da marazlarını artırdı.*» v.b. gibi âyetler kalbin iman için kaynak teşkil ettiğini ortaya koyarlar. Merhum Âkif:

«*İmandır o cevher ki ilâhî ne büyüktür İmansız olan pash yürek sinede yüktür.*» beytiyle de bu hususa dokunmuşlardır.

Aşkın, sevginin, imanın ve merhametin v.s. kaynağı olan; adına akıl, vicdan, gönül ve ruh dediğimiz kalbi manevînin maddî ve cismanî kalble bir ilişkisi var mıdır? Varsa nasıldır? Şüphesiz aralarında alâka mevcuttur. Ancak bu alâkanın keyfiyeti ve vasıtası bilinmemektedir. Bu noktada akıllar hayrettedir. Bu cihet ruh ilmi ile uğraşanların en

çok yoruldukları bir mevzudur. İnsanlara ilmin çok az verildiği bu mevzuda hayretler ve iphamlar süredursun biz değerli müfessir Muhammed Hamdi Yazır merhumun şu sözünü nakledeyim: «*Bedende kalbi cismanînin mevkiî neyse ruhta da kalbi manevînin mevkiî odur. Akıl ile kalbin münasebetini de «akıl» kelimesine havale edelim.*» (8)

Evet, bedende cismanî kalbin mevkiî neyse ruhta da manevî kalbin mevkiî odur. Cismanî kalb nasıl ki, beden için bir muharrik motör rolü oynuyorsa, manevî kalb de ruh için, bir muharrik motördür. Onu harekete geçiren ve hareketliliğini sürdüren kuvvettir. Cismanî kalbin durmasıyla bedeni hayat durduğu gibi, manevî kalbin durmasıyla de ruhî hayat söner; insanlığını kaybeder insan; hayvanlık derekesine, hatta daha da aşağılara iner. İnsanın insanlığı bu kalbi manevî dediğimiz varlıkla kaimdir. O yitirildiği ve öldürüldüğü takdirde insan artık kalp olarak insandır. Yukarda geçen A'raf sûresi 179. âyetinin işaret ettiği bir husus daha vardır ki, o da şudur: Hayvanlar kalbi manevîden yoksundur, başka bir deyişle insanla hayvan arasında ayırıcı vasıf kalbi manevîdir.

İmam-ı Gazalî hiss-i kablevukuu şöyle izah eder: «*Kalb bir aynadır. Levh-i mahfuz da bir aynadır. Bir ayna diğer bir aynanın karşısına konulunca birindeki görüntüler diğerine akseder. İşte kalb aynası levh-i mahfuzun karşısına konduğu an ondaki bir takım görüntüleri yansıtır ve olacaklar hakkında önceden bir sezgi hasıl olur. Bu her kalbin için varittir. Yeter ki kalb hislerle uğraşmanın ve melekût âlemine açılan pencereyi kapamasın.*» (9)

Kalb penceremizin daima Hak'ka açık olmasını ve «selim bir kalble kendine varanlar» kafilesine bizleri de katmasını Ulu Yezdan'dan niyaz ederim.

(1) İnsan Yapısı ve Yaşamı s. 439.

(2) Elmalî Tefsiri, c. I, s. 210.

(3) Kimyay-ı Saadet Tercemesi, s. 27.

(4) Kur'an-ı Kerim 7/179 (Hasan Basri Çantay terc.).

(5) Ra'd sûresi, s. 28.

(6) Elmalî Tefsiri, c. I, s. 210.

(7) Bakara sûresi, 7, 10.

(8) Elmalî Tefsiri, c. I, s. 221.

(9) Kimyay-ı Saadet terc. s. 35.